

BİLGİSAYAR ORGANİZASYONU ve TASARIMI

YRD. DOÇ. DR. FATİH KELEŞ

- ▶ Saklayıcılar (Registers)
- ▶ Register Transfer Dili (RTL)
- ▶ Register Transferi
- ▶ Ortak Yol (Bus) ve Bellek Transferi
- ▶ Aritmetik Mikroişlemleri
- ▶ Lojik Mikroişlemleri
- ▶ Öteleme Mikroişlemleri

- ▶ Saklayıcılar (Registers)
- ▶ Kaydırma Saklayıcıları (Shift Registers)
- ▶ Sayıcılar
- ▶ Bellek Birimleri

Dijital Sistem

- ▶ Belirli bir bilgi işlem görevini yerine getiren donanımsal modüllerin bağlanması ile oluşturulur.
- ▶ Donanımsal Modüller
  - Saklayıcılar (registers)
  - Kod Çözüçüler (decoders)
  - Aritmetik Devreler
  - Kontrol Lojik Devreleri
- ▶ Modüller içerdikleri saklayıcılar ve icra ettikleri işlemler (mikroişlemler) ile tanımlanırlar.

Dijital Bilgisayar

Donanımsal Organizasyonu karakterize eden unsurlar:

- ▶ İçerdikleri saklayıcılar (registers)
- ▶ İcra ettikleri işlemler (mikroişlemler)
  - Tipik olarak saklayıcılar arasında transfer edilen ikili bilgi ve saklayıcılar üzerinde gerçekleşen işlemler
- ▶ Mikroişlem dizinini başlatan ve yönlendiren kontrol işaretleri üretimi

Saklayıcılar (Registers)

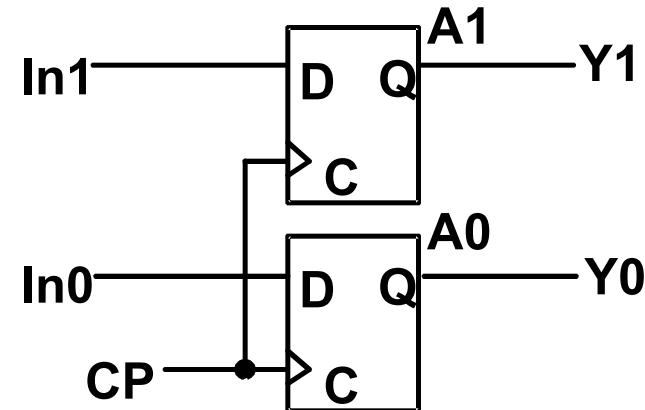
- ▶ İkili data saklayan elemanlardan oluşan bir data tutma bloğu olarak düşünülebilir.
- ▶ Saklayıcı, bir Ardışıl Lojik Devre yapısıdır.
- ▶ Data tutma işlemi yanı sıra, data transferi ve data işlemlerini de yerine getirir.
- ▶ Bir saklayıcı, bir bitlik bilgiyi saklama kapasitesine sahip flip-foplardan oluşur.
- ▶ n-bit saklayıcı, n adet flip-flop içerir.

Saklayıcılar (Registers)

- ▶ Flip-foplara ek olarak datayı işleme amaçları oluşturmak için kullanılan kapı dizilerine sahip olabilir.
- ▶ Daha geniş olarak saklayıcılar kapılar ve flip-foplardan oluşur.
- ▶ Flip-foplardan ikili bilgiyi tutar, kapılar yeni bilginin saklayıcı içerisinde aktarılıp aktarılmadığını kontrol eder.

Örnek: 2-bit Saklayıcı

- ▶ Durum sayısı?
- ▶ Giriş kombinezonu sayısı?
- ▶ Çıkış fonksiyonu?
- ▶ Bir sonraki durum fonksiyonu?

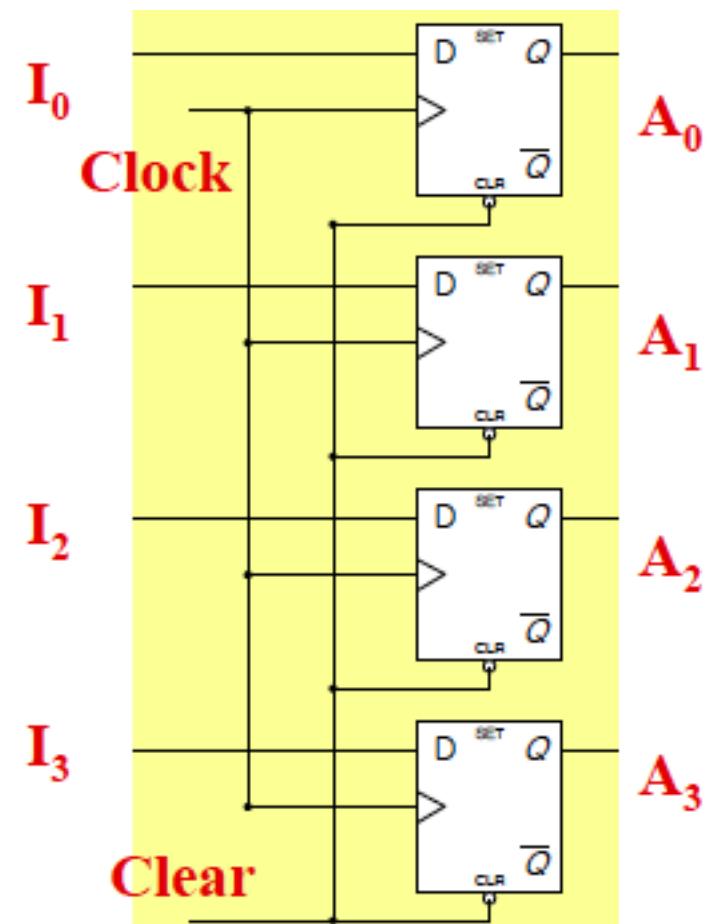
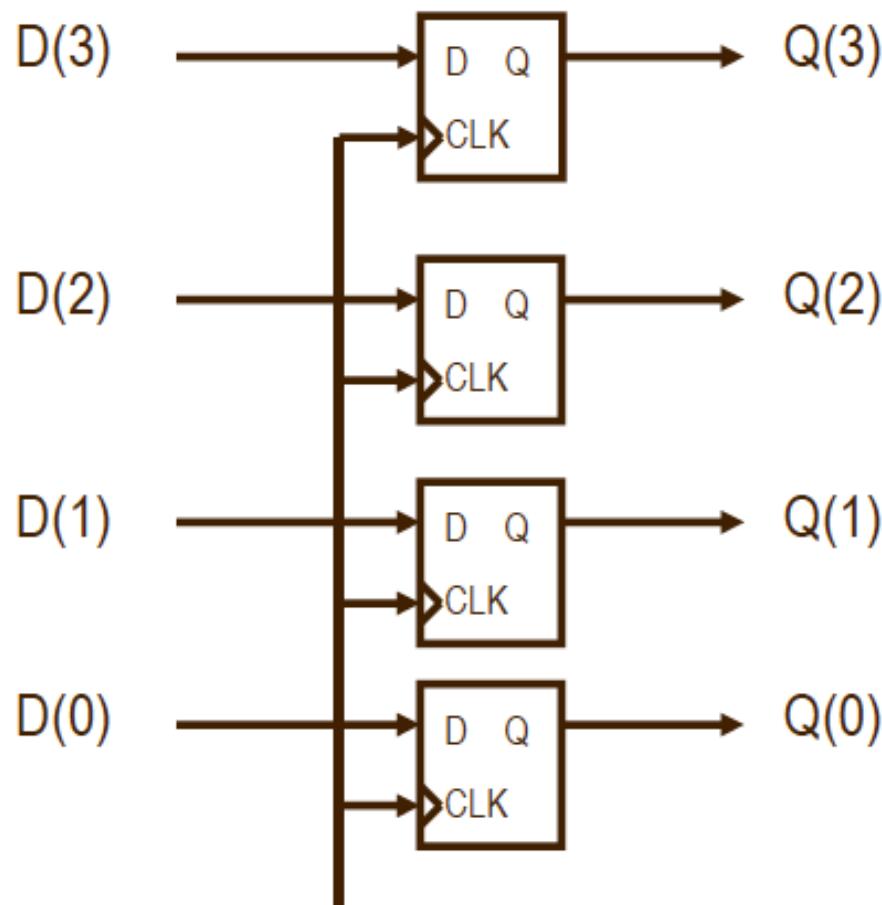
State Table:

Current State A1 A0	Next State A1(t+1) A0(t+1) For In1 In0 = 00 01 10 11	Output (=A1 A0) Y1 Y0
0 0	00 01 10 11	0 0
0 1	00 01 10 11	0 1
1 0	00 01 10 11	1 0
1 1	00 01 10 11	1 1

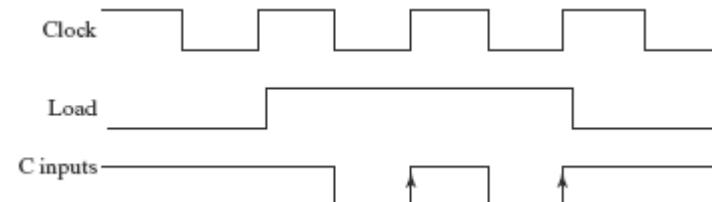
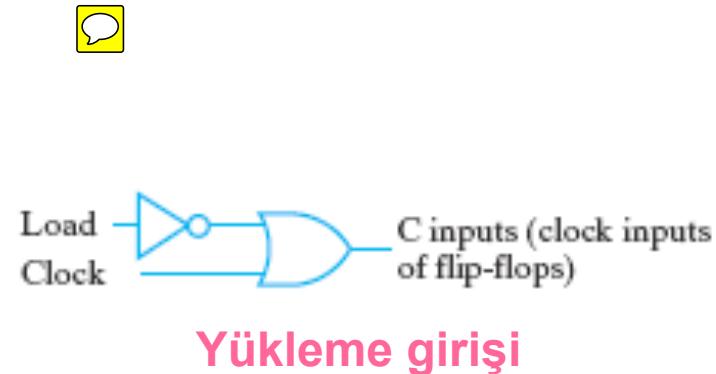
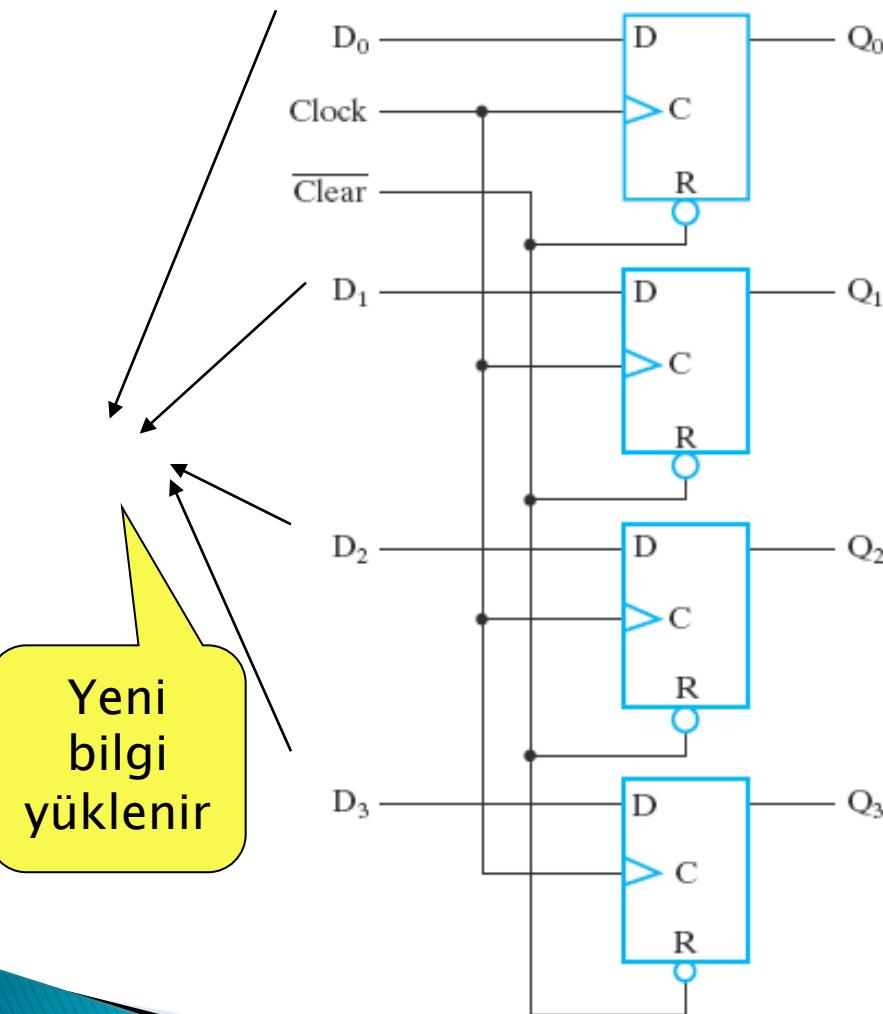
Saklayıcı Tasarım Modelleri

- ▶ N artıkça durum ve giriş kombinezonu sayısı arttığından durum diyagramı/durum tablosu modeli ile tasarım zorlaşabilir.
- ▶ Tasarım için diğer metodlar?
  - Saklayıcı f.f.larına önceden belirlenmiş KLD devreleri bağlamak
    - Örnek: İleri sayma için, saklayıcı ff.larına artıran KLD yapısını bağlanır.
    - Hücresel Tasarım Modeli : Durum tablosu/durum diyagramı modelini kullanarak hücresel tasarım yapıp hücreleri bir register halinde birleştirmek
    - 1-bit hücrenin sadece 2 durumu vardır:
      - Çıkış genellikle bir durum değişkenidir.

4-bit Saklayıcı

4-bit Saklayıcı - Yükleme Kontrolü

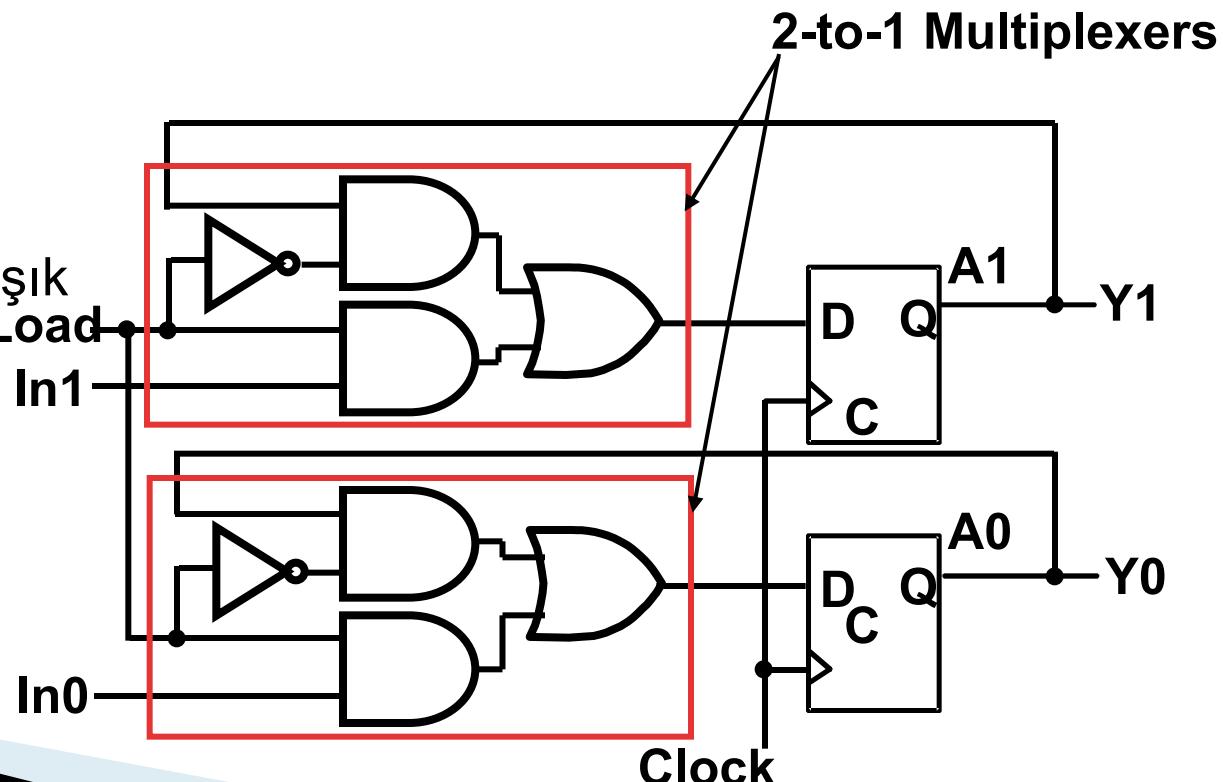
Zamanlama Şeması

Yükleme Kontrollü Saklayıcı

- ▶ Yüklemenin daha güvenli yapılabilmesinin yolu
Saklayıcı içeriğini değiştirmek için bir yükleme kontrol devresi
kullanmaktadır.

Örnek: 2-bit saklayıcı

- ▶ Load =0 için,
İçerik korunur
- ▶ Load = 1 için,
yeni içerik yüklenir
- ▶ Donanım daha karmaşık
ancak zamanlama
problemi yok

Paralel Yüklemeli Saklayıcılar

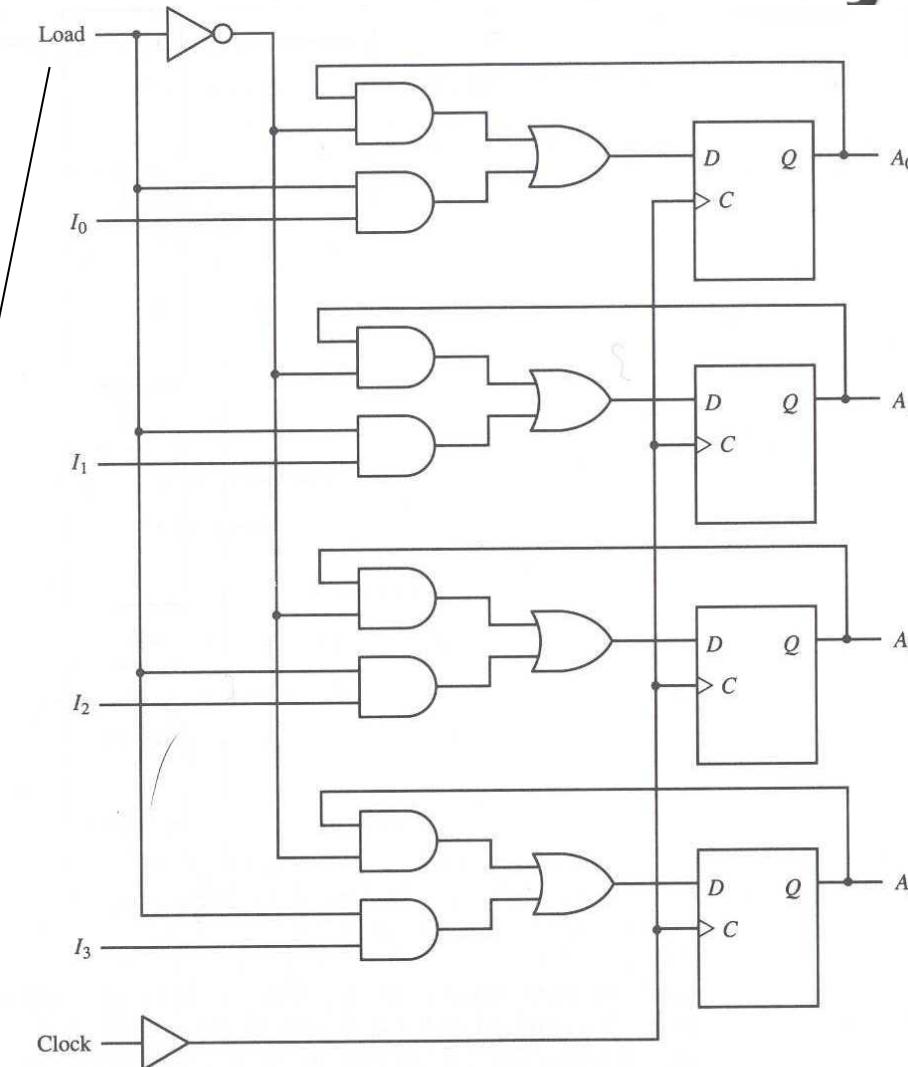
- ▶ Girişlerden saklayıcılara bilgi aktarımı, tek bir saat işaretti girişinde tüm bitler için aynı anda yapılır.
- ▶ Yükleme girişi 1 olduğunda, 4-bitlik bir saklayıcıda 4 girişteki veri bir sonraki saat vuruşunun yukarı çıkışında saklayıcıya aktarılır.
- ▶ Yükleme girişi 0 olduğunda, veri girişleri ayrıılır ve D flip-floplarında mevcut durum korunur.

Paralel Yüklemeli Saklayıcılar

Load(Yükle)=0
olduğunda
mevcut durum
korunur.

Load(Yükle)=1
olduğunda
paralel olarak
yeni bilgi
yüklenir.

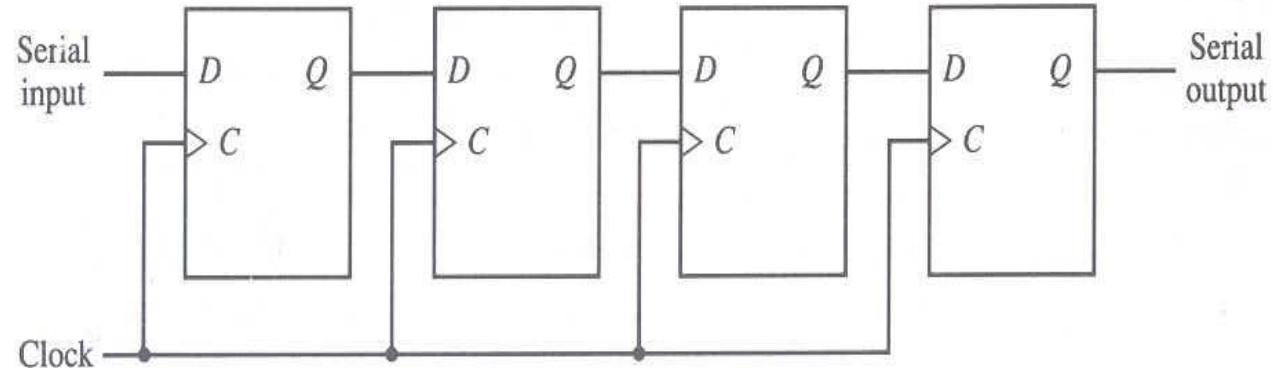

Kaydırma Saklayıcıları

- ▶ İkili bilgiyi bir veya daha fazla yöne kaydırılan saklayıcılara **kaydırma saklayıcıları** denir.
- ▶ Bir kaydırma saklayıcısı, bir flip-flopun çıkışı bir sonraki flip-flopun girişine bağlanarak oluşturulur.
- ▶ Saat vuruşları ortaktır.

Kaydırma Saklayıcıları

0110 verisini
yüklemek
için

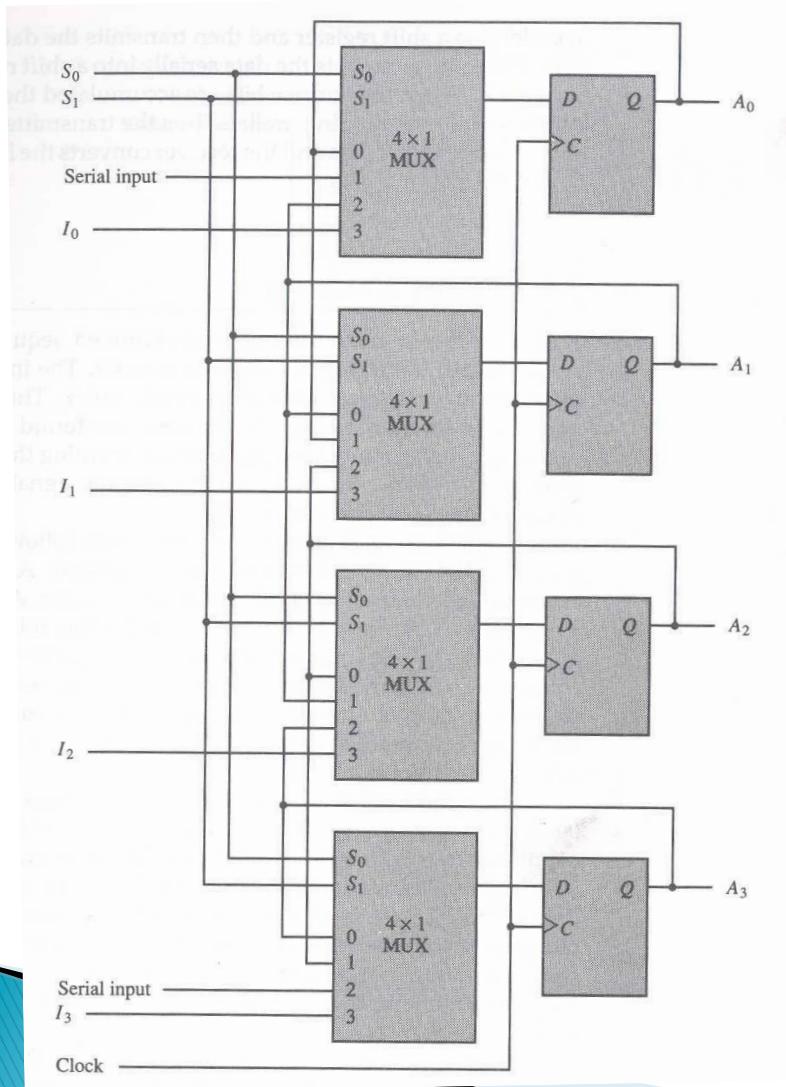
T0:	veri yok	veri yok	veri yok	veri yok
T1:	0	veri yok	veri yok	veri yok
T2:	1	0	veri yok	veri yok
T3:	1	1	0	veri yok
T4:	0	1	1	0

Paralel Yüklemeli Çift Yönlü Kaydırma Saklayıcıları

- ▶ Yalnızca tek bir yönde kaydırma özelliğine sahip saklayıcılara **tek yönlü**, her iki yönde de kaydırma özelliğine sahip saklayıcılara **çift yönlü** kaydırma saklayıcıları denir.
- ▶ Fonksiyon Çizelgesi

S_1	S_0	Saklayıcı İşlemi
0	0	Değişiklik Yok
0	1	Sağa Kaydırma
1	0	Sola Kaydırma
1	1	Paralel Yükleme

Paralel Yüklemeli Çift Yönlü Kaydırma Saklayıcıları

S1	S0
0	0
0	1
1	0
1	1

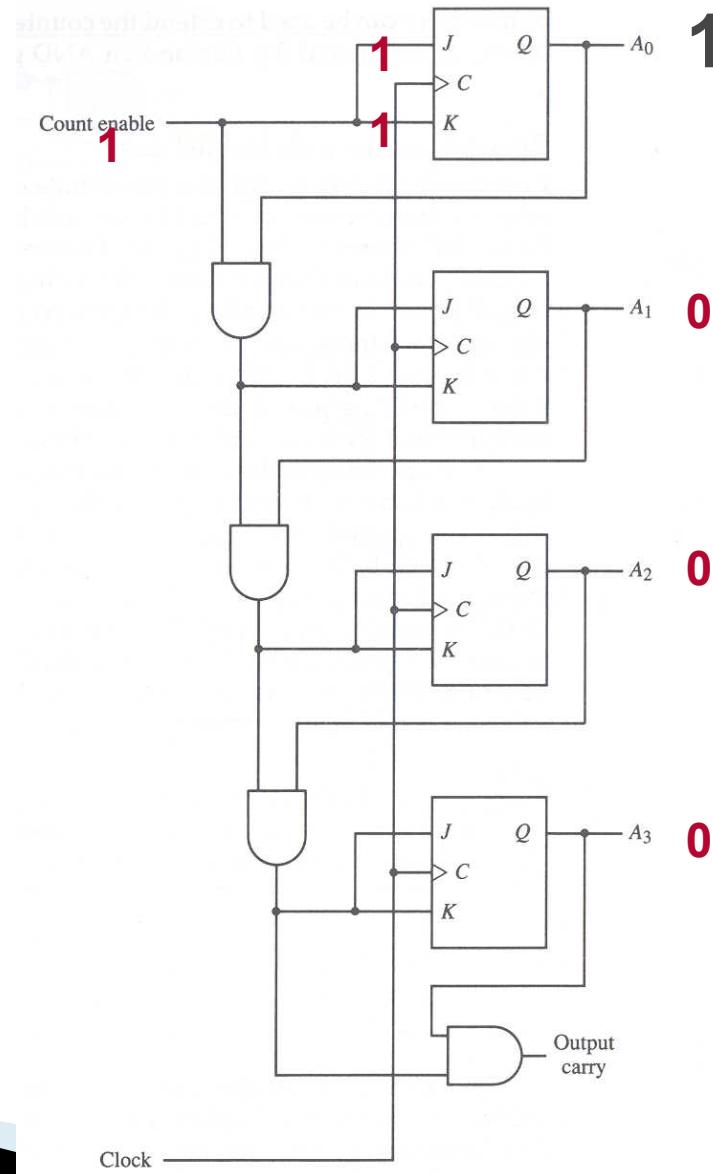
Saklayıcı İşlemi
Değişiklik Yok
Sağa Kaydırma
Sola Kaydırma
Paralel Yükleme

$A_0 \ A_1 \ A_2 \ A_3$
 $0 \ A_0 \ A_1 \ A_2 \text{ sağa (aşağı)}$
 $A_1 \ A_2 \ A_3 \ 0 \text{ sola (yukarı)}$

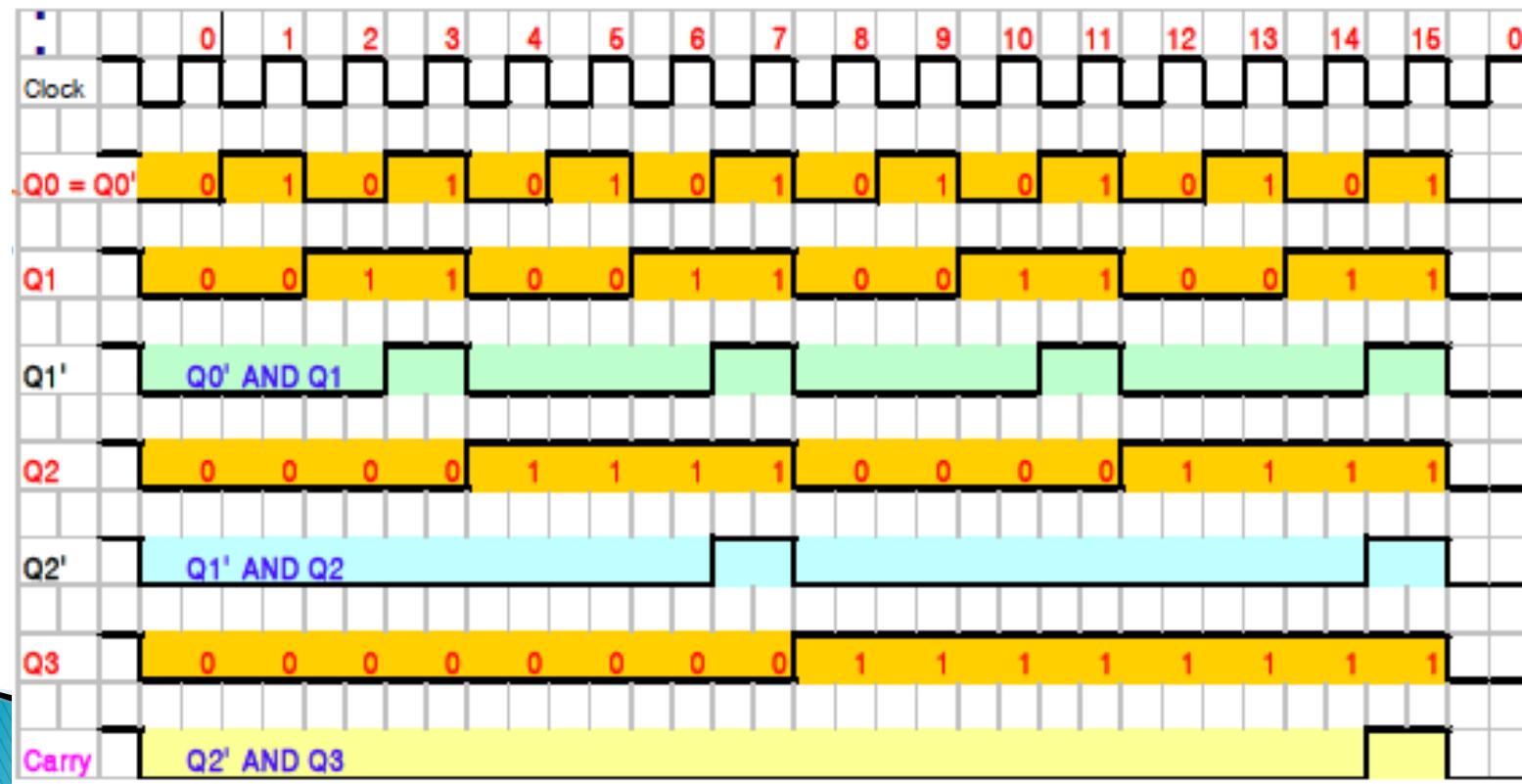
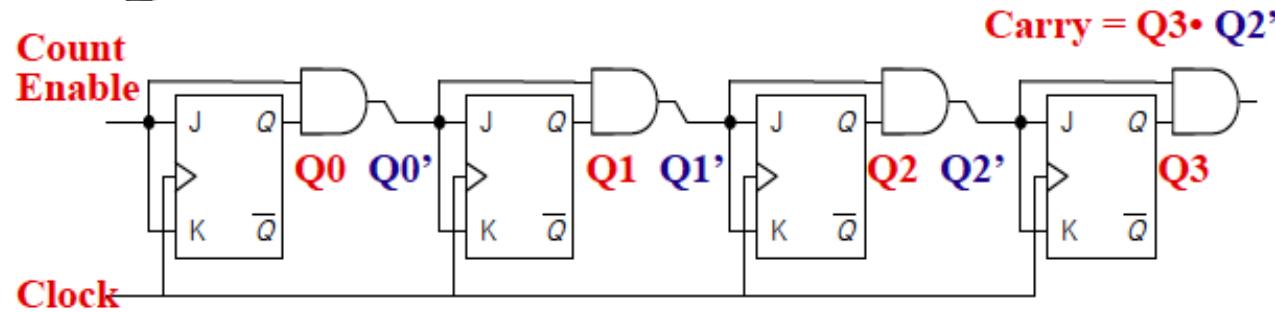
İkili Sayıcılar

- ▶ JK flip-flopunda, J ve K girişlerinin her ikisi de 1 ise ve saat işaretini pozitif geçişte tümleyen alınır.
- ▶ İkisi de 0 ise, durum değişmez.

İkili Sayıcılar

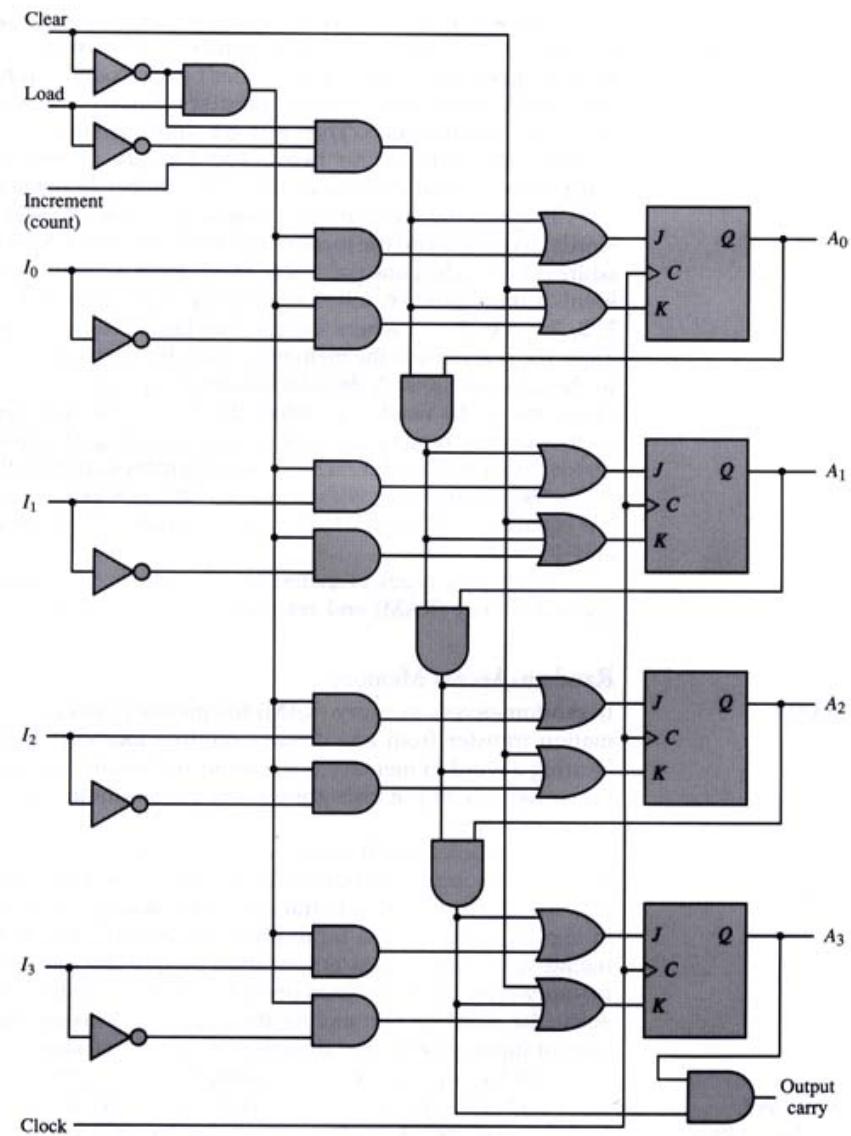

İkili Sayıcılar

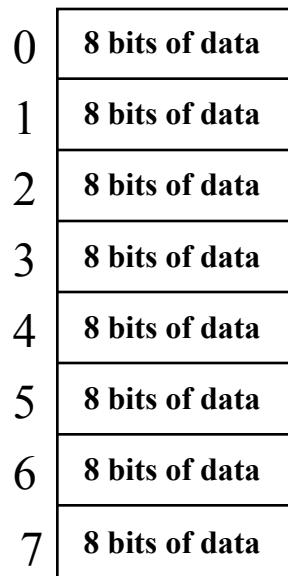
Paralel Yüklemeli Saatli Silmeli 4 Bit İkili Sayıcı

CL	LD	INC	İşlem
0	0	0	Değişiklik yok
0	0	1	Sayma 1 artar
0	1	x	Yükleme girişleri aktif
1	x	x	Cıkışlar 0'la silinir

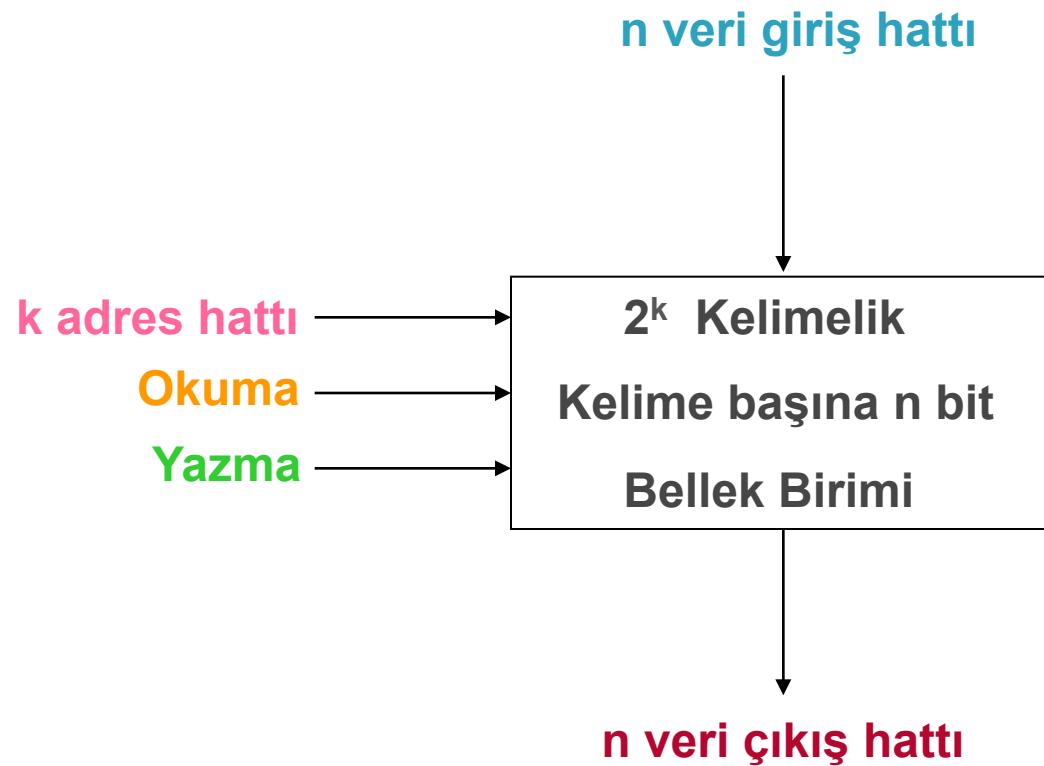
Bellek Birimi

- ▶ Bilgiyi saklayabilen saklayıcılarından oluşan birimdir. Bellek **kelime** olarak tanımlanan ikili bilgileri bit grupları halinde saklar.
- ▶ 8 bitten oluşan gruplara **byte** denir.

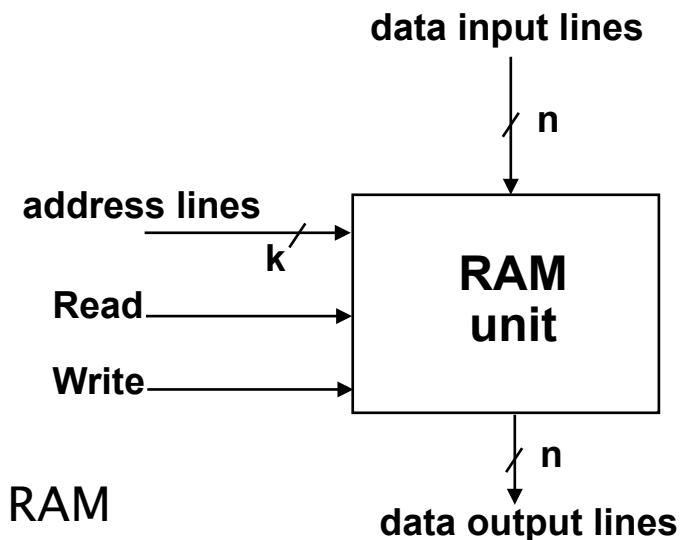
K	2^{10}
M	2^{20}
G	2^{30}
4K	2^{12}
64K	2^{16}
16M	2^{24}

Bellek Birimi

BELLEK (RAM)

- ▶ Bellek (RAM) bir dizi saklayıcı içeren ardışıl lojik devre olarak düşünülebilir.
- ▶ Bu saklayıcılar bellek kelimesini tutarlar
- ▶ r saklayıcının herbiri bir adresle gösterilir.
- ▶ Her saklayıcı n bitlik bir data tutar (kelime)
- ▶ Kabul: RAM n -bitlik r saklayıcı = 2^k adet kelime içeriyor olsun. RAM aşağıda verilen bileşenlere sahip olmalıdır:
  - n data giriş hattı
  - n data çıkış hattı
  - k adres hattı
  - Read kontrol işareteti
  - Write kontrol işareteti

- $2^k \times n$ -bit RAM
- Ör: adr 5bit, data 8bit
- 32 x 8-bit RAM

Bellek Birimi

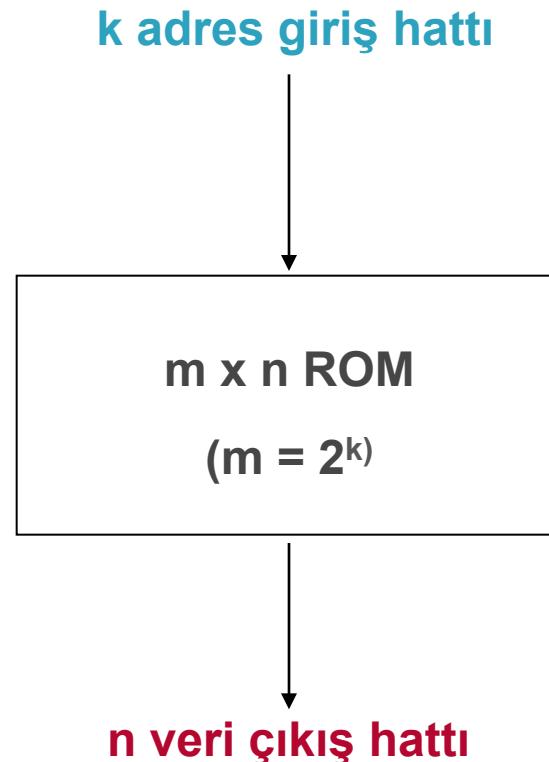
▶ Yazma işlemi

- İstenen kelimenin ikili adresini adres yoluna yaz.
- Belleğe yazılması istenilen veri bitlerini veri yoluna yaz.
- Yaz girişini çalıştır.

▶ Okuma işlemi

- İstenen kelimenin ikili adresini adres yoluna yaz.
- Oku girişini çalıştır.

Yalnız Okunabilir Bellek(ROM)

ROM: decoder + OR
Kombinasyonel tümleşik devre

ROM Çeşitleri

- ▶ PROM, programlanabilir ROM
- ▶ EEPROM veya EPROM, silinebilen ROM.
EPROM sigortaları özel ultraviyole ışık altında belli bir süre bırakılırsa, kısa dalga radyasyonu sigorta olarak kullanılan iş kapılarını devre dışı bırakır.